

Այս տեղ ունենում է բառական նմանութիւնը, հետեւաբար նաեւ սկզբնապատճառը. վերնուէն է ելին իշխելու ու գրելու, եւ ասիէ է ահա լեզուի եւ ոտի նշանները, Այսուհետեւ միայն հնարաւոր է հասու ըլլալ ըստ պատշաճի նաեւ վերջանիսի առ Մովսէս Ա. Թղթի մէջ (էջ 112) ակնարկուածին. «Իսկ որ ի բազմոցն փութայք շահարութիւն, ցանկայի է. եւ որ յընկերսրութեանն ընթանայք աւգուտ, տնէշալի է, թէ Ու խնդրեմ զանձին աւգուտ՝ այլ զբազմաց, դի ապրեսցին, Ջլծուղիցն (Ուրտ. 37. «զլծուղից»), զոր խնդրեսցեր ի հայ լեզուսն արարի» (Ուրտ. «Ի հայալեզուսն, առնեմք շնորհիւն Աստուծոյ»)։

Բայց քննութեան խնդիր կը մնայ պարագայ մը. Մովսէս տուած է շրջադարձական այս գոյնը՝ յանուն իւր շրջելով վերթանիսի թուղթը, թէ ինքնին վերթանէն այնպէս իբրեւ Մովսէսի բերնէն գրած է, այս ձեռի մէջ ազգազգոյն համարելով խոսքերուն ազգեցութիւնը. գրելին հաւանական կը համարիմ, նկատելով որ, ինչպէս բնիք արդէն, հոս Մովսէսի կենսագրական գծերն քաղուած են առ վերթանէս Ա. Թղթին՝ բառացի, որ երկրորդ անձի մը քով միայն մտածելէ է։

Այս Թղթին մասն է «Պարտաւ Գ. Ժողովն», գրութեան կից հաստատած «Եւ որ յանդիմանէն եւ զգովն», եւն տողէն սկսեալ (Գլխ. Թ. 126—127), ինչպէս կը ցուցնեն կապակցութիւնն եւ գրութեան շնչոր, որ յոր. երկրորդ գէմով է, ինչպէս էր առաջին մասին մէջ։

(Ըրբան-Էլի)

Հ. Ն. ԱՎԻՆՆԸ

ՀԱՅՈՑ ԳՐԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՌՕՍԸ

Ներկայ գրութիւնս երրորդ մասն է Ս. Մեսրոբի եւ Հայերէն գրերու պատմութեան վրայ խոսող ընդարձակ աշխատութեանս, որ 1905 թուին աւթմանացաւ Լեւոնիան միջանակին Մոսկուայի լազարեան մեմուրանի կողմէն՝ քննութեամբ Մեծ. Ոստջնապետ Պր. Գր. Խալաթեանի։ Գրութեանս առաջին մասը (Աղբիւրներ) արդէն նրատարակուած է Բարձր 1907. իսկ երրորդը (Ս. Մեսրոբի կենսագրութիւնը) դեռ մամուլի տակ է։

Ներկայ գրութեանս մէջ՝ որ միւս երկուքն ընտրովին անկան ու անշատ է, կը խօսիմ՝ ըտր այն այբուբեններուն վրայ՝ որոնք Հայոց մէջ գործածուած են կամ իբր այնպէս կը համարուէին։ Ստոր նն կարգով ձաթեան, Խալաթեան նշանագիր, Դանիէլեան, Յոն, պարսիկ, ասորի եւ վերջապէս Մեսրոբեան գրերը։

Գ Լ Ո Ւ Ս Ա.

Հալթեան գրերը։

1. Ով են Հալթեանը. 2. Հալթեան գրերը. 3. Հալթեան գրերու մտգումը։

1. Հայոց գրերուն վրայ խօսելու ժամանակ, ամենէն առաջ պէտք է յիշատակել Հալթեան հայրը, որ վերջերս գիտական աշխարհին մէջ մեծ աղմուկ հանեց, իսկ տեսնելը թէ ի՞նչ են Հալթեանը — Եգիպտական մեհնարդար, ասորեստանեան եւ Խալդեան բեւեռագիր արձանագրութեանց մէջ յիշատակուած է Հե, Hâte, Hatti, Hâti տնունով երկիր մը, որ երբայեցիք կը կոչեն Hittim (Աստուածաշնչի հայ թարգմանութեան մէջ դրուած է Բետա-ցիք)։ Այս երկիրը կը բռնէ զխաւորապէս այժմեան Կիլիկիան։ Հալթեաններու մասին յիշեալ արձանագրութեանց մէջ կան ինչ ինչ պատմական տեղեկութիւններ, որոնցմով կ'երեւայ թէ Հալթեան ժողովուրդը գոյութիւն ունէր Քրիստոսէ դեռ 1500 տարի առաջ եւ պատմական շրջանին մէջ պատերազմներ կը մղէր շրջակայ ազգերուն՝ Եգիպտացւոց, Ասորեստանցւոց, Ասորաց եւ Խալդեանց հետ։ Այս ազգը թողած է նաեւ յատուկ նշանագրերով արձանագրութիւններու խումբ մը, ուր կը պատմէ իր թագաւորներու քաջագործութիւններն ու աշխարհաշինութիւնները։ Մինչեւ հիմայ գտնուած է 60 Հալթեան արձանագրութիւն, բայց ոչ մէկ տեղ աւանդուած է Հալթեան գրերու բանալին։ Գիտունները զանազան ժամանակներ զբաղելով այս արձանագրութիւններով, ջանացին լուծուի տալ նոյն անձանցով լեզուին։ Ամենէն յաջող այս փորձերուն մէջ՝ կատարեց գերմանացի Ենսէն գիտնականը, որ այն արդիւնքին հասու թէ Հալթեանները ուրիշ բան չեն, բայց եթէ Հայոց ազգին նախնիքը, եւ Հալթեան արձանագրութիւնները ուրիշ բան չեն ներկայացներ, բայց եթէ Հայերէն լեզուին ամենահին վիճակը՝ ամենահին հայկական նշանագրերով։ Ըստ Ենսէնի հալթերը կամ հին հայերը մնալով Կիլիկիայի մէջ երբոր ժամանակ, Քրիստոսէ առաջ գէպի Զ. դարը գաղթեցին Կիլիկիայէն գէպի Խալդեաներու երկիրը եւ զայն նուաճելով՝ ըրին իրենց հայրենիքը, զոր եւ կոչեցին Հայաստան։

Աւելորդ կը համարիք մանրամասն խօսիլ այս խնդիրներու վրայ, քանի որ մեր ծրագրած սահմանէն դուրս է։ Բայց պէտք կը կարծենք հարկաւոր չափով խօսիլ Հալթեան գրերուն վրայ, քանի որ համարուած է հայկական հնագոյն այբուբենը։

առաջ: Այս թուականին ասորեստանեան ազգնցութիւնը մեծ չէր, եւ չէր տարածուած Հաթեան վրայ, ուստի չենք կրնար կարծել թէ Հաթեան նշանագրութիւնը ստեղծմէ ձեւացած ըլլայ: Բայց նոյն ժամանակները ծաղկած էր եգիպտական քաղաքակրթութիւնը. այնպէս որ եթէ Հաթեանը ուղեկի իրենց գրութեան համար նախատիպար մը վերցնել, անշուշտ պիտի գիտէին եգիպտական գրութեան: Իրօք ալ կան շօշափելի ապացոյցներ, որոնք կ'ապացուցանեն թէ Հաթեան գրերը եգիպտականէն կազմուած են, այսպէս Զէնծիրլիի մէջ կայ փորագրութիւն մը, որուն վրայ նկարուած է գրող մը եգիպտական գրիչ մը ձեռքին: Հաթեան նշանագիրներէն խումբ մը անձուկ նմանութիւն ունի եգիպտական նշանագրերուն հետ, յատկապէս յիշենք կրկնածայր թագը, որ կը նշանակէ «թագաւոր», եւ որնման է եգիպտական կրկնածայր թագին. այս թագը կը կրէին եգիպտոսի ինքնականները՝ իւրեւ վերին եւ Ստորին եգիպտոսի տիրոջներ, որոնք միացուած էին երկու իշխանութեանց թագերը:

Գ Լ Ո Ւ Յ Ք.

Խալդեան բնետագրեր:

1. Խալդեան արամեագրութեանց եւ ժողովուրդի մասին համատեսի. 2. Խալդեան գրութեան օւղտութիւն. 3. Խալդեանում թեոքոսագրական դրոշմներ. իսկ դոքսարոյնիւնները. 4. Խալդեանց մտայնութիւնը թարգմանութեամբ. 5. Յոյսի Խալդեան թեոքոսագրութիւնը:

1. Այս երկրորդ գլխով կ'ուզենք խօսիլ Խալդեան բնետագրութեան վրայ, որ թէեւ Հայկական գրութեան մէջ երեւալու բացարձակ իրաւունք չունի, բայց իրիւ Հայաստանի մէջ դարերով ապրող ժողովուրդի մը գիրը, արժանի է մեր մասնաւոր ուշադրութեան:

Ամենահին անձը՝ որ այս բնետագրերուն վրայ ուշադրութիւն է դարձուցած, Խորենացին է: Սա՝ նկարագրելով Վանայ բերդը եւ անոր վրայ գտնուած բազմաթիւ բնետագիր արձանագրութիւնները, կը պատմէ թէ այս բոլորը Ասորեստանացոյ Շամբրամ թագուհիին ձեռակերտն է, ուստի եւ գրուած ասորեստաներէն: Ահաւասիկ իւր բառերը. «Իսկ զամենայն երես քարին իւր գրաւ զմով հարթեայ, բազում գիրս ի նմա գրեաց, որոց Հայեցուածն միայն զամենայն դր ի զարմանս անէ: Եւ ոչ միայն այս, այլ եւ բազում տեղիս յաշխարհին Հայոց

արձան հաստատեալ, նովին գրով յիշատակ ինչ հրամայէ գրել. եւ բազում տեղիս սահման նովին գրով հաստատէր,» (Խոր. Ա ԺԳ): Նոր ժամանակներէն առաջին անգամ

Սէն-Մարթեն ուշադրութիւն դարձուց Խորենացոյն այս տեղեկութեանը վրայ: Գիտուններու յորդորներով Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Հայաստան ուղարկուեցաւ Շուլց քարագիւղ, որ 1828 թուին Վան գալով, նոյն քաղաքին ու անոր շրջաններուն մէջ գտաւ 39 խալդեան բնետագիր արձանագրութիւններ: Շուլց պատրասեց այս արձանագրութեանց ընդօրինակութիւնը, բայց ինքը չուտով սպան. նուեւով բարբարոս քուրդերէն, իւր աշխատութիւնները կրուստի մասնուեցան: Ֆրանսական դեսպանի եւ հիւպատոսի ստիպմամբ միայն՝ բաւական ժամանակ յետոյ՝ կարելի եղաւ ձեռք բերել այս ընդօրինակութիւնները, որոնք վերջապէս 1840 թուին Journal Asiatique թերթին մէջ (թիւ 52) հրատարակուեցան:

Այս արձանագրութեանց ընթերցանութեամբ եւ լեզուով հետաքրքրուելով գիտնականները, զանազան մեկնութիւններ տուին: Հինքս անգղիացին համարեցաւ արիական ծագումն էւ Հայերէն (1848). Մորթման, որ ութը նոր խալդեան արձանագրութիւններ ալ գտաւ, կարգաց եւ թարգմանեց ասորեստանեան բնետագրերու օգնութեամբ եւ Հայերէն լեզուով (1872): Սակայն այս մեկնութիւնները իւրեւթիւր ու անարժէք մեթոտեան գիտնականներէն: Ուղղաբոյն մեկնութիւնը, որ այժմ ընդունուած է գիտութեան մէջ, տուաւ Սէյս անգղիացին, որ նոյնպէս ասորեստանեան բնետագրերու օգնութեամբ կարգաւով զանոնք, առանց Հայերէնի օգնութեան գիտելու, լոկ արձանագրութեանց համեմատական ուսումնասիրութեամբ թարգմանեց զանոնք, կազմեց համառոտ բառարան եւն:

Այսպէս ստեղծուեցաւ Հայաստանի բնետագրութեանց գիտութիւնը, կատարուեցան նորանոր հետազոտութիւններ՝ նոր արձանագրութիւններ երեւան հանելու համար: Այս հետազոտութեանց մէջ մեծ մաս ունին Մեսրոպ Եպ. Սմբատեան, եւ մանաւանդ Պէլլէ եւ Լէման գերմանացիները, որոնց շնորհիւ այժմ երեւան հանուած են մօտ 200 արձանագրութիւններ:

Արձանագրութեանց վերծանութեամբ երեւան եկաւ նաեւ Հայաստանի հնագոյն վիճակին պատմութիւնը. տեսնուեցաւ թէ մեր

սակները կը պարունակեն հետեւեալ նշանները.

ban, bir, ba, mu, nu եւն:

Վանկերու խիստ մեծ թիւը պատճառ է եղած երբեմն կազմելու այնպիսի նշաններ, որոնք մինչեւ 17 գծիկներու խճողում մը կը ներկայացնեն.

նշ. tir, bir, u, gig, 88.x.

Վանկանշանները միշտ միեւնոյն ձայնը կամ արժէքը չունին, կան նշաններ՝ որ ըստ պարագային կրնան մինչեւ նասնըմէկ տեսակ կարգացուիլ, օրինակի համար kur , mat , $\text{\text{sat}}$, lat , nat , kin . $\text{\text{u}}$ կը կարգացուի u , ut , tu , $\text{\text{tam}}$, bir , $\text{\text{par}}$, pir , $\text{\text{lax}}$, lix , $\text{\text{xi\text{š}}}$, $\text{\text{xis}}$.

Գաղափարանշաններն ալ միշտ միեւնոյն նշանակութիւնը չունին, այլ բազմամաստ են եւ տեղին համեմատ այս կամ այն նշանակութեամբ կը գործածուին. օր. $\text{\text{u}}$ կը նշանակէ «երկիր», $\text{\text{le\text{a}}}$, $\text{\text{no\text{a}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{ar\text{e}}}$ ծագիլ. $\text{\text{u}}$ «բերան», $\text{\text{a\text{u}}}$, $\text{\text{a\text{m}}}$, $\text{\text{a\text{u}}}$, $\text{\text{a\text{u}}}$, $\text{\text{a\text{u}}}$, $\text{\text{a\text{u}}}$ կը նշանակէ «մէջ», $\text{\text{u\text{a}}}$, $\text{\text{u\text{a}}}$, $\text{\text{u\text{a}}}$, $\text{\text{u\text{a}}}$, $\text{\text{u\text{a}}}$ աստուածը, $\text{\text{a\text{u}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$ որդի.

Նմանապէս գաղափարանշաններն ու վանկաները միշտ իբրեւ գաղափարանշան ու վանկանշան չեն ծառայեր, այլ սովորաբար են նաեւ երկու պաշտօնով, այսինքն թէ վանկանշան եւ թէ գաղափարանշան: Այս պարագային գաղափարանշանները փոխանակ ամբողջ բառ մը ներկայացնելու, կը կարգացուին միայն իբրեւ վանկ մը. փոխադարձաբար վանկանշաններն ալ կ'առնուին իբր ամբողջ բառ. մօտաւորապէս ինչպէս 3 նշանը, բացի երեքի գաղափարանշանն ըլլալէ, ուստի երեքի մէջ կը ծառայէ իբրեւ շտառ, կամ ինչպէս 0, որ թէ գերոյի նշանն է եւ թէ օ ձայնի, գրեթէ բոլոր եւրոպական լեզուներու մէջ, Այսպէս օր. $\text{\text{u}}$ իբր վանկանշան կ'արժէ $\text{\text{bid}}$, բայց իբրեւ գաղափարանշան «տուն» կը նշանակէ. $\text{\text{u}}$ իբրեւ վանկանշան կը կարգացուի $\text{\text{lim}}$, բայց իբրեւ գաղափարանշան կը նշանակէ «աչք», $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$, $\text{\text{a\text{d}}}$ կատ, տանել. $\text{\text{u}}$ եւն: $\text{\text{u}}$ նշանը, որ իբր վանկանշան կրնայ 11 տեսակ կարգացուիլ, իբրեւ գաղափարանշան ալ կրնայ նշանակել «օր», փոթորիկ, արեգակ, սպիտակ:

Նշանագիրներու կազմիչ տարրերու չափազանց միօրինակութիւնը (սեպ, սեպագլուխ

եւ անկիւն), ասկէ ծագած ծայրայեղ խճողումը, վանկանշաններու բազմատեսակ ընթերցումները, գաղափարանշաններու եւ վանկանշաններու շփոթութիւնը, եւ վերջապէս երեք հարիւրէ աւելի նշաններու այս խառնակ կուտակումը, այնպիսի դժուար գրութիւն մը ստեղծած են ասորեստանեան գրութեան մէջ, որ նոյն իսկ այսօր գիտնականի մը ամբողջ կեանքը եւ ամենօրեայ վարժութիւնները բաւական չեն կատարելապէս ընտելանալու այս գրութեան:

4. Խալդէները տեսան այս խառնակութիւնը եւ անոր մէջ այնպիսի փոփոխութիւն մը մտնուցին, որ գժուարութիւնը 95% յապաւումեցաւ եւ դարձաւ բաւական տանելի վանկագրական այբուբեն: Անոնք նախ ջնջեցին գաղափարանշաններու ստուար թիւը. երկրորդ՝ ջնջեցին բոլոր այն նշանները՝ որոնք կրնային մերթ իբր գաղափարանշան եւ մերթ իբր վանկանշան ծառայել, տալով անոնց միայն մէկ պաշտօն. երրորդ՝ իսպառ յապաւումեցին վանկանշաններուն զանազան արժէքներ տալը՝ պահելով միայն անոնց առաջին եւ իսկական ընթերցումը. չորրորդ՝ բաղաձայնով սկսող եւ բաղաձայնով վերջացող (եռասայն) վանկերը, որոնք ահռելի թիւ մը կը կազմէին ասորեստանեան բեւեռագրութեան մէջ, գրեթէ բոլոր ջնջելով, պահեցին միայն անոնցմէ մէկ երկու հատը (նշ. $\text{\text{xal}}$, $\text{\text{gi\text{š}}}$, $\text{\text{sa\text{r}}}$). Այսպէսով յիշեալ երեք հարիւրէ աւելի նշաններուն կեսէն աւելին ջնջուելով՝ պահուեցաւ միայն 120 հատ, գրեթէ բոլորը ըստ կարելոյն կարճ ձեւով, եւ պարունակելով միայն մէկ ձայնաւոր, կամ մէկ ձայնաւոր ու մէկ բաղաձայն ($\text{\text{a}}$, $\text{\text{ba}}$, $\text{\text{ab}}$).

Խալդեան բեւեռագրութեան մէջ մտած է նաեւ ուրիշ փոփոխութիւն մը, որ $\text{\text{a}}$ թէ դիտմամբ, այլ տեղական քարերու յատկութեան պատճառով եղած կը համարուի: Այս փոփոխութիւնը բեւեռագրական գրութեան հետ գործ չունի եւ կը կայանայ նշանները քարի վրայ փորագրելու ձեւին մէջ: Ասորեստանեան բեւեռագրութեան մէջ խումբ մը տառեր կան, ուր երկու սեպեր զիրար կտրելով կ'անցնին. այսպէս օրինակ ասորեստանեան $\text{\text{ni}}$ ձեւին մէջ երկրորդ հորիզոնական սեպէ կը ճնշէք մ'անցնի երկու ուղղահայեց սեպերը: Խալդեան բեւեռագրութեան մէջ այս խաչաձեւումները ընդհատուելով՝ մէկ սեպը երկու կողմէն իբր երկու անգամ սեպ քանդակուած է. այսպէս $\text{\text{ni}}$. Այսպէս համեմատեալ նաեւ

Ժ. Թ.—Հ.—Կ.—

(պակասները արտացոլած եմ ասորեստաներէնէ).

1. 𐎶	18. 𐎶𐎶𐎶
2. 𐎶𐎶	19. 𐎶𐎶𐎶
3. 𐎶𐎶𐎶	20. 𐎶𐎶
4. 𐎶𐎶𐎶	21. 𐎶𐎶
5. 𐎶𐎶	30. 𐎶𐎶𐎶
6. 𐎶𐎶	40. 𐎶𐎶
7. 𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶	50. 𐎶𐎶
8. 𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶	60. 𐎶
9. 𐎶𐎶𐎶	70. 𐎶
10. 𐎶	80. 𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶
11. 𐎶	90. 𐎶𐎶𐎶
12. 𐎶𐎶	100. 𐎶
13. 𐎶𐎶	120. 𐎶𐎶𐎶
14. 𐎶𐎶𐎶	200. 𐎶𐎶𐎶
15. 𐎶𐎶𐎶	1000. 𐎶
16. 𐎶𐎶𐎶	2000. 𐎶𐎶𐎶
17. 𐎶𐎶𐎶	

(Հ.—Կ.—Կ.—Կ.—)

Հ. Յ. ԱՅԱՌԻՆԻ

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԻՆ ՉԵՌԱԳՐԱՅ
ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ

Ե.

Յոսօկ Չեռագրաց Ս. Աստուածածին մայր եկե-
ղեցոյն:

(Հ.—Կ.—Կ.—Կ.—)

11.

Ա Ի Ե Տ Ր Ա Ն

ՀԱԹ = 1490:

ԹՈՒՂԹԸ 271, որոնցմէ առաջինը եւ վերջինը
մագաղաթեայ պահպանակ առանց գրութեան: — ՄԾ-
ԺՈՒԹԻՒԻՆ 27X18X8 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՄԻՆ,
Իւրաքանչիւրը 19X5 սմ.: — ԳԻՐ՝ քոլորգիւր, թանաք
սեւ, սկզբնատողըն ու սկզբնատողը կարմիր, տող
21: — ՆԻԻԹ՝ Թուղթ: — ՎԱՋՄ՝ կաշեկապ փայտ. առա-
ջին կողին վրայ արծաթեայ զարդարուն շրջանակ, մէջը
բուսենըն եւ ի խաշ՝ կարմիր ու դեղին ակնկերով: —
ՀԱՅՎԱՅՄԱՆԸ մարդը: — ԴԱՏԱՐԳ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1ա-
2ա, 15բ եւ 270ա-271բ: — ԼՈՒԽԱՅԱՅԱՅՄԱՆԸ քաղ-
մաթիւ, բաւական լաւ. էջ 2բ-10ա տնօրինական 16

պատկերները եւ իւրաքանչիւր տւեւտարանի սկզբը
դրուած 4 անտարանշնչը պատկերները անարուեստ:
ԳՐԻՉ՝ Հայրապետ արքայայ որ արտագրած է Գէորդ
արքայի որդնակէն. տէր՝ Դովաթ խաթուն. ծաղկող
Կարապետ, տեղ՝ Աղմամար, թուական՝ ՀԼԹ = 1490:

Մատենան է Աւետարան, որ կը պարունակէ
էջ 2բ—10ա պատկերներ. էջ 10բ—15ա Եւսեբի
կարպիւնսի եւ կանոնք. էջ 16ա Նախադրութիւն
Մատթէոսի. էջ 17ա — 89ա Մատթէոս. էջ 90ա—
135բ Մարկոս. էջ 136ա Նախադրութիւն Մար-
կոսի. էջ 137ա—214ա Ղուկաս. էջ 214ա Ղու-
կասի վրայ 4 տող ոտանաւոր. էջ 215ա—266բ
Յովհաննէս:

ՅԵՇԱՅԱՅԱՅԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ. էջ 9բ (պատ-
կերին վրայ) խաթան մեղէք. գովածն է:

էջ 136ա (օտար գրէէ). քն նմ յուսաւորեա
գէորգի աւստ աւեթի հոգին եւ զիւր կողմնի սուլթանին
եւ զիւր ծնօցն. ամիրխանին եւ շահաւմին. եւ եղորն
սարուխանին. եւ իւր որդոցն. յճնին. միտան եւ
սաթգին եւ յոհանիսի որդնի սահապին. Դժժ նմ արժմ
առաջէք պարոն աւստ աւեթին որ պատեաց զաւստն
յանսորինաց. յիշատակ իւր- հոգոյն. եւ իւր- ծնօցացն
եւ իւր- նմ արեան. մերմարցն. արմն: Եւ ետուր ի
գուսն. հոգոց վանից նր նմածին.

էջ 266բ (Գ:խաւոր յիշատակարան). փառք
անպարահիծ էին այնմ որ ոչ են հետազաւա. եւ ոչ
զինչ պիտին: եւ ոչ քանակն. համարակելոյն յամ մտաց
աղացման գուսութիւն անգինն գոյին որ է բան կնիք եւ
սահման էին փառաւորութիւն անպարմանայի սեպին. որ
է հոգի համազոյ էին եւ փառակից բանին: որ արա-
մադրեաց զմատենա մեղսման վերջացեայ սկսառ ոգւոյ
գէորգի նաւատ կրաւաւորի գրեալ եւ կարգեալ
զմատ երախտեաց նմագործ քանկելիացն: (չարունա-
կութիւնք էջ 268ա) զոր ճշմարիտ եւ նմն բան. միա-
ծին որդին իւր քն, ի վախճան աւաւրցս այսոցիկ
կատարեաց զնշանս եւ զարուեստս. ո՞րպէս զի որք ընթեր-
չին ի միտ առցեն եւ ծանկիցն թէ նոյն արժ է որ մեզ
սեպի հրամայեաց առնուլ գաւոն տարեւոր. եւ յիշել
զերախտին նմութիւն որ յեզիպոտս. Նոյն եւ աստուցոյց
մեզ յիշատակ չարարանաց իւրոց: որ ոչ միայն պէս-
պէս նշանաւ յուսաւորեաց: այլ եւ չարարանաց եւ
մահու համբերեաց: զի գիտէր թէ լսելով զանարգանս
ան մարում գարծ եղիցին ի մեղաց մարդ: (Հոս կը վեր-
ջանայ գէորգի ընագործ յիշատակարանը. յաւորք բա-
ւերը Հայրապետի յիշատակարանին սկիզբն են) Արդ
այսմ զազափարութիւն իսկ չորից անտարանշնչացն խոր-
խուրդ բազմաւորեակ իմն ջուշամար տեսանի. զի ամանք
սանն. թէ չորից աւետարանեացն. են չորք անկիւնք
արարածոց: Արեւելք՝ եւ արեւմուտք. հիւսսոս. եւ
հարաւ. պարտէր համափիւս քարոզել զաւետարանն:
Իսկ ամանս հաճող թուեցաւ ըստ չորից մէջտեսնու
տոցն յաղենական արքերէն յաւաթխաղացեալ առ ի
սկզբնայ առաւուրն: Փիսոն. գեհնոն տիգրիս. եւ եփրա-
տէս. են սոցս գորով նմանապէս թուով ուսանալեալ
է իւր- ի կնիքանական արքերէն. առաջանել զպա-
քեալ միտս մարդկան. նոյն աւրինակ. ըստ տեսութեան
եզիկելի. քառակերպեան աթուղոյն: Մարդ: Աւաթ: Եւ
ն: քն: եւ Արծիւ: զանգամնոցն արժ տեսանելով բազ-
մապ ի փառացն աթոռ իմանայի ջուշամար վնեման
բոլոր բնութեան. զակնարկումն. որ նմապէս եւ տիրա-